

ضرورت ایجاد هیئت شرعی در بانک‌های افغانستان

غلام علی احمدی^۱

چکیده

فعالیت‌های بانکی مبتنی بر رعایت ارزش‌های دینی یکی از کارکردهای مهم بانکداری اسلامی محسوب می‌شود. این نوع فعالیت در قالب بانکداری اعم از بانکداری اسلامی یا متعارف، نیازمند وجود هیئت شرعی در بانک‌ها است. بدون شک تمام شهروندان کشور به دلیل تعلقات دینی، تلاش دارند از فعالیت‌های ربوی بانک‌ها دوری نمایند و از سوی دیگر، سیستم بانکی در یک کشور نیز از ضروریات یک نظام مالی خواهد بود؛ زیرا بخش زیادی از فعالیت‌های پولی از این کانال انجام می‌گیرد. بنابراین تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی تلاش دارد تا افزون بر توضیح مؤلفه‌های هیئت شرعی، به دغدغه‌های ناشی از فعالیت‌های ربوی بانک‌ها نیز پایان دهد. پایان‌پذیری دغدغه‌ها با ایجاد هیئت شرعی که دارای استقلال، عدم تعارض در عملکرد و دارای مسئولیت مشورتی، نظارتی و اجرایی باشد، ممکن می‌شود. این تحقیق از زاویه‌های مختلف به این مهم می‌رسد که اولاً تمام بانک‌های فعال کشور، فاقد هیئت شرعی یا ساختار مشخص است؛ ثانیاً فعالیت‌های بانکی بر مبنای ارزش‌های دینی بدون مکانیسم تعریف شده، تحقق فعالیت‌ها را بر محور دینی دچار ابهام و عدم شفافیت می‌نماید؛ ثالثاً تشکیل ساختارمند هیئت شرعی موجب تحقق بانکداری اسلامی شده و سطح انحراف مالی را کاهش می‌دهد. هرچند وجود هیئت شرعی به معنای تطبیق کامل ارزش‌های دینی در فعالیت‌های بانکی نیست؛ اما بدون شک بخش زیادی از تعاملات مالی در مسیر ارزش‌گذاری با نگاه دینی قرار خواهد گرفت و در نهایت زمینه‌ساز تحقق بانکداری اسلامی کارا می‌شود.

واژگان کلیدی: بانکداری اسلامی، هیئت شرعی، بانک‌های افغانستان

۱. گروه اقتصاد، مجتمع آموزش عالی علوم انسانی، جامعه المصطفی العالمیه، غزنی، افغانستان.

مقدمه

چهارپنجم جمعیت افغانستان یعنی هشتاد درصد مردم از طریق کشاورزی، دامپروری و صنایع روستایی زندگی خود را تأمین می‌کنند و بیش از ۸۰ درصد از اراضی افغانستان کوهستانی، بیابانی و نیمه بیابانی است. اراضی مستعد برای کشاورزی تنها ۱۵٪ درصد از خاک کشور است که قریب به نیمی از آن زیر کشت است. در حال حاضر دوسوم از زمین‌های قابل کشت به‌طور فصلی مورد استفاده کشاورزی قرار می‌گیرد؛ زیرا یکی از مشکلات جدی افغانستان عدم هماهنگی میان آب و خاک است؛ یعنی در بیشتر افغانستان خاک مرغوب وجود دارد؛ اما آب کافی برای کشاورزی نیست و در جاهای که آب فراوان است، خاک مرغوب وجود ندارد. (علی‌آبادی، ۱۳۷۲: ۸۵-۸۶)

افغانستان با داشتن تنوع قومی، مذهبی و زبانی، سال‌های متمادی محل نزاع و کشمکش‌های داخلی و قدرت‌های جهانی بوده است. جنگ‌های داخلی از یک‌سو و دخالت‌های بیرونی از سوی دیگر، باعث شده که این کشور از منابع طبیعی خود نتواند استفاده نماید و فاقد بازارهای مالی در سطح استاندارد جهانی باشد. به گونه‌ای که افغانستان امروزی فاقد سیستم بانکداری مطابق با استاندارد جهانی است. بانک‌ها در توسعه و رشد اقتصادی یک کشور نقش بسیار زیادی دارد؛ اما سهم بانک‌های افغانستان در توسعه اقتصادی بسیار ناچیز بوده است؛ زیرا هدف اولیه بانک، جذب پس‌اندازهای کوچک و تخصیص آن در پروژه‌های بزرگ تولیدی، عمرانی و کشاورزی و... است؛ اما بانک‌ها در افغانستان اولاً به دلیل بی‌اعتمادی از جذب منابع مردمی کمتر برخوردار است و ثانیاً با منابع جذب شده به دلیل منفعت‌گرایی و به بهانه نااطمینانی و ناامنی به جای حمایت از ایجاد زمینه‌های اقتصادی در کشور، به سرمایه‌گذاری در کشورهای مطلوب خود می‌پردازند. باین حال بانک‌های زیادی در کشور به روش بانک‌های متعارف مشغول فعالیت هستند، در حالی که انتظار عمومی از بانک‌ها، اسلامی بودن آن‌ها در عملیات بانکی است. تحقق این مسئله زمانی ممکن است که اولاً قانون بانکداری بر مبنای اسلام پایه‌ریزی شود و ثانیاً به منظور نظارت و اجرایی شدن این قانون باید هیئت شرعی در بانک‌ها تشکیل شود. از این رو

سعی بر آن است که مدلی از هیئت شرعی برای بانکداری افغانستان ارائه شود که از استقلال در رأی و قدرت اجرایی بالای برخوردار باشد تا پایان بخش انتظارات مردم مسلمان افغانستان در جهت مبادلات و سپرده‌گذاری‌های بانکی باشد.

هیئت شرعی به عنوان مرکز ثقل تفاوت بانکداری اسلامی و متعارف یکی از نظرات بسیار مهم در بانکداری اسلامی است. هرچند هیئت شرعی در بدو تأسیس بانکداری اسلامی وجود نداشته است؛ اما آنچه باعث طرح این مسئله شد، عدم توجه بانکداری اسلامی به فعالیت‌های مبتنی بر ارزش‌های دینی بوده است. هیئت شرعی با هدف‌گذاری تطبیق ارزش‌ها در عملیات بانکی مطرح شد تا مانع فعالیت‌های آمیخته با ربا، غرر و ضرر شود. هیئت شرعی در بانکداری افغانستان از آن جهت مهم است که اولاً بخش بزرگ از جامعه به دلیل تعلقات دینی توجه جدی به رفتارهای اقتصادی مبتنی بر حلال و حرام دارند. لذا از ایجاد هیئت شرعی در بانک‌ها استقبال می‌کنند و ثانیاً بیشتر بانک‌های کشور با سیستم بانکداری متعارف، فعالیت دارند که موجب فاصله میان بخشی از مردم و بانک شده است؛ لذا هیئت شرعی حلقه اتصال میان سپرده‌گذاران و بانک است که افزون بر جذب سپرده‌های بیشتر، باعث کاهش یا رفع ابهام در فعالیت‌های بانکی به لحاظ ارزشی می‌شود.

پیشینه تحقیق

وجود هیئت شرعی در بانکداری از اهمیت بسیار جدی برخوردار است به گونه‌ای که تعداد قابل توجهی از متفکران اسلامی در این خصوص مباحث مهم ارائه کرده‌اند. افراد مانند رفعت علی جمعه و محمد السید العوضی در کتاب «موسوعة الاقتصاد الاسلامی فی المصارف و النقود و الاسواق المالیه»، ۱۴۳۰ ه.ق؛ محمد اکرم لال الدین در مقاله‌ای تحت عنوان «دور الرقابة الشرعية فی ضبط اعمال المصارف»، بی تا؛ عبدالحمید محمود البعلی در کتاب الاستثمار و الرقابة الشرعية فی البنوك و المؤسسات المالية الاسلامية دراسة فقهية وقانونية و مصرفية»، ۱۴۱۱ ه.ق؛ عوف محمود الکفرای در کتاب «البنوک الاسلامیة»، ۲۰۰۱ م؛ عزالدین بن زغیبه، هیئات الفتوی

و الرقابة الشرعية في المؤسسات المالية الإسلامية، أهميتها، معوقات عملها، ۲۰۰۹ م؛ محمدعلی جمعه، محمد احمد سراج، ابراهیم عبدالحلیم و مصطفى العلیات و تعداد دیگر از اندیشمندان، مقالات و کتاب‌هایی پیرامون هیئت شرعی ارائه کرده‌اند. پژوهش‌های انجام شده به صورت کلی به ضرورت هیئت شرعی، افزایش اعتماد عمومی و چالش‌های آن پرداخته‌اند که تفاوت مهم این تحقیق با سایر پژوهش‌ها، ارائه مدل هیئت شرعی مناسب برای افغانستان است.

۱. تعریف مفاهیم

۱-۱. بانک

واژه بانک از کلمه ایتالیایی «بنکو» Banco یا بنچ Bench به معنای صندلی یا نیمکت گرفته شده؛ زیرا ایتالیایی‌ها که پول نزول می‌دادند، روی صندلی می‌نشستند و به انجام دادن معامله می‌پرداختند. (خلعتبری، ۱۳۷۱: ۱۰۸) از آنجایی که صرافان ایتالیایی ابتدا در پشت نیمکت عملیات صرافی را انجام می‌دادند، بعدها نیز مؤسساتی که این گونه معاملات را انجام می‌دادند، به نام بانک معروف شدند (فرجی، ۱۳۸۶: ۶۶) بر اساس یک تعریف ساده، بانک یک مؤسسه انتفاعی است که با سرمایه خود و یا سپرده‌های مشتریان، به منظور کسب سود، اقدام به جمع‌آوری سپرده‌ها، دادن وام، اعتبار و خدمات بانکی می‌نماید. (مجتهد و حسن زاده، ۱۳۸۷: ۱۱۹)

۱-۲. بانکداری

بانکداری فعالیتی برای اداره کردن بانک یا اشتغال در امور بانکی، دانشی که به مطالعه فعالیت‌های بانکی یا اشتغال در آنجا می‌پردازد. (انوری، ۱۳۸۵، ۱: ۲۹۵) بررسی‌های تاریخی حاکی از آن است که آغاز بانکداری از معابد بوده است. قرن‌ها قبل از میلاد، معابد مطمئن‌ترین مکانی برای نگهداری اشیای قیمتی از سوی مردم یونان، روم، بابل و چین شناخته شده است. صاحبان معابد بعدها متوجه شدند که بخش از اندوخته‌ها مدت زیادی بدون استفاده در معابد می‌ماند. لذا تصمیم گرفتند که به صورت قرض در اختیار نیازمندان قرار بدهند و با توسعه دامنه قرض‌دهی، بعدها به شکل وام‌های

تولیدی و تجاری در اختیار تاجران و بازرگانان قرار می‌داد و در مقابل، بهره‌ای بابت آن دریافت می‌کردند. کسب سود قابل توجهی معابد از بهره و کارمزد دریافتی بابت قرض و حفظ امانت باعث رقابت شدید شد و سرانجام اولین مؤسسات خصوصی به‌منظور جذب سپرده‌های مردم و ارائه خدمات نقل و انتقال وجوه، خرید و فروش انواع پول‌های خارجی راه‌اندازی شد. سپس بانک‌ها برای جذب بیشتر سپرده‌های مردم، درصدی را به‌عنوان پاداش در مقابل سپرده سپرده‌گذاران تقدیم می‌کردند و این امر باعث شد که مردم اندک‌اندک از معابد روی گردانند و به‌سوی بانک‌ها متمایل شوند. (موسویان، ۱۳۸۶: ۳-۴)

بانکداری در دوره جدید که از قرن پانزدهم به بعد شکل گرفت، به‌صورت پیشرفته‌تر ظاهر شد؛ زیرا در این دوره با کشف آمریکا و راه‌های دریایی جدید، روابط بازرگانی میان شرق و غرب به‌خصوص فعالیت‌های اقتصادی از سواحل مدیترانه به کشورهای سواحل اقیانوس اطلس مانند فرانسه، اسپانیا، پرتغال و انگلیس گسترش پیدا کرد. روابط بازرگانی باعث پیشرفت تدریجی تجارت در سواحل دریای مدیترانه به خصوص شهرهای ونیز و فلورانس شد. گسترش تجارت باعث افزایش خدمات بانکی و رونق حرفه بانکداری به‌ویژه در شهر ونیز شد و افزون بر آن، ورود طلا و نقره فراوان آمریکا به کشورهای مختلف اروپایی و فتوای جان کالون رهبر پروتستان‌ها بر ممنوعیت دریافت بهره در آیین مسیح، کمک شایان به افزایش فعالیت‌های بانکی و تکامل آن در این دوره نمود. (یوسفی، بی‌تا، ۲: ۱-۲)

۱-۳. بانکداری اسلامی

شهید محمد باقر صدر در ارائه الگوی بانکداری بدون ربا، دورویکرد ذیل را توضیح می‌دهد: (صدر، ۱۳۸۸: ۲۱)

الف. رویکردی که بانک بدون ربا را در چارچوب نظام اسلامی، یعنی در ضمن یک الگوی کلان اجتماعی طراحی می‌کند و در این صورت بانک اسلامی به‌عنوان یک بخش از الگوی کلان جامعه اسلامی مطرح می‌شود؛
ب. رویکردی که بانک بدون ربا را به‌صورت یک جزء جدا از سایر اجزای جامعه

می‌پندارد و وقوع بانک بدون ربا را در نظام غیر اسلامی و در کنار بانک‌های ربوی نیز ممکن می‌داند.

الگوی پیشنهادی شهید صدر بر مبنای رویکرد دوم استوار است؛ زیرا از نظر ایشان تمام ابعاد مختلف جامعه اسلامی نیست. لذا طراحی بانک بدون ربا می‌بایست بر اساس رویکرد دوم باشد و مطابق این رویکرد، بانک طراحی شده شامل عناصر زیر است: (همان، ۲۳-۲۴)

۱. بانک طراحی شده نباید مخالف احکام شریعت اسلام باشد؛
۲. طراحی بانک در فضای فعالیت بانک‌های ربوی به گونه‌ای باشد که بتواند با دیگر بانک‌ها رقابت نماید و موفقیت کسب نماید؛
۳. کارا عمل نماید؛ یعنی بانک بدون ربا با حفظ کارایی بانک ربوی، بر مبنای دین اسلام فعالیت نماید.

۱-۴. ضرورت بانکداری اسلامی

سه عامل مهم در گرایش به بانکداری اسلامی نقش دارند که عبارتند از: (هرورانی و زهتاییان، ۱۳۸۹: ۳۰)

الف. در نظام دینی فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری باید بر اساس ارزش‌های اخلاقی و بر پایه ارزش‌های اسلامی باشد؛ زیرا مسلمانان در جوامع اسلامی با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی تربیت می‌شوند و دارای ارزش‌های اخلاقی هستند که مانع از سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مانند تهیه مشروبات الکلی، قمار و نظایر این‌ها می‌شود.

ب. دین مبین اسلام، مسلمانان را از دریافت بهره و ربا به شدت نهی کرده است. لذا اندیشمندان مسلمان با توجه به ماهیت بانک‌های متعارف که بر مبنای بهره در بخش تجهیز و تخصیص فعالیت دارند بر آن شدند که ایده بانکداری اسلامی را مطرح نمایند.

ج. از نظر دین مبین اسلام، تنها معامله شرعی و قانونی است که شامل سرمایه باشد و در امر تولید و بهبود وضع جامعه از منابع مالی استفاده شود. لذا مبادله ارزش

پولی با ارزش پولی ممنوع و غیرشرعی است.

با توجه به عوامل سه‌گانه، ایده بانکداری اسلامی با حذف سازوکارهای مرتبط با ربا، زاینده‌گی پول و حفظ ارزش‌های اخلاق اسلامی، مطرح شد. ابزارهای تأمین مالی در این نوع بانکداری به دو گروه PLS-NON-PLS دسته‌بندی می‌شوند. داد و ستدها در قالب مضاربه و مشارکت جزو گروه اول و معاملات مانند استصناع، اجاره، مرابحه و سلم جزو گروه دوم هستند که داری ریسک کمتری نسبت به گروه اول است. (همان: ۷۱-۷۲)

۱-۵. تعریف هیئت

هیئت عبارت است از «گروه سازمان‌یافته از افراد دارای مأموریت معین». (صدری و حکمی، بی‌تا، ۱: ۲۹-۲۳)

۱-۶. هیئت شرعی

در تعریف هیئت شرعی وحدت نظر وجود ندارد. لذا تعاریف متعدد از آن شده است که به برخی آن می‌پردازیم:

۱. هیئت شرعی، نهادی است که عهده‌دار بررسی و تحلیل تمام کارها، روش‌ها و عملکردهای افراد، گروه‌ها و مؤسسات و غیره به منظور تطبیق آن‌ها با احکام و قوانین شرع اسلام است. این مسئله به کارگیری وسایل و روش‌های سازگار با شرع، بیان سریع مخالفت‌ها، خطاها و تصحیح آن و ارائه گزارش‌های که بیانگر بررسی و نصایح و راه‌های تحول به بهترین را اقتضا می‌کند. (السید العوضی، ۱۴۳۰، ۷: ۲۳۳)

۲. هیئت شرعی یکی از عناصر جدید بانک اسلامی است و در جهت تحقق اهداف آن کمک می‌کند. (محمود البعلی، بی‌تا: ۲۱۳)

۳. مراد از هیئت شرعی در بانک‌های اسلامی، وجود هیئت یا اداره‌ای است که عملکرد بانک اسلامی را نظارت و بر تطبیق آن با احکام اسلامی تأکید نماید. (العجلونی، ۱۴۲۹: ۱۵۰؛ الکفرای، بی‌تا: ۳۱۷)

۴. هیئت شرعی تشکیل یافته از فقهای متخصص در فقه معاملات و دارای دانش

اقتصادی- حقوقی و بانکی است. هیئت شرعی کمتر از سه نفر نباید باشد و عمده فعالیت آن‌ها بررسی انطباق عملیات بانکی با موازین شرع، طرح عقود اسلامی، اجرای آن‌ها و نظارت بر عملیات بانکی است. اعضای هیئت حداقل در باب معاملات مجتهد باشد و قدرت پاسخگویی به شبهات و استفتائات مشتریان را در عملیات بانکی داشته باشند. (الشریف، بی تا: ۷-۸)

۵. هیئت شرعی عبارت است از تمام عناصر و فعالیت‌های نظارتی که برای اطمینان از انطباق اعمال بانک اسلامی با شریعت به کار گرفته می‌شود. (علی القطان، ۱۴۲۵: ۹-۱۰)

با توجه به تعاریف ارائه شده از هیئت شرعی، می‌توان نتیجه گرفت که هیئت شرعی گروه سازمان‌یافته از افراد دارای دانش اقتصادی، بانکی، فقهی و حقوقی است که به بررسی و انطباق عملکرد بانک با احکام اسلامی می‌پردازد و در صورت لزوم به ایجاد ابزارهای جایگزین شرعی و ارائه فتاوی مورد نیاز، اقدام می‌کند.

۷-۱. فلسفه وجودی هیئت شرعی

در دهه‌های اخیر با رشد چشمگیر بانکداری اسلامی، هیئت شرعی نیز یکی از عناصر جدی و جدید بانک قرار گرفت و با توجه به این که اساسنامه بانک‌های اسلامی بیانگر اسلامی بودن عملکرد بانک‌ها است؛ اما هیچ‌گونه تضمینی به منظور اجرایی شدن دستورات دینی در عملیات بانکی وجود نداشت و از سوی دیگر، بعضاً در برخی عملیات بانکی خلاف دستورات دینی نیز مشاهده می‌شد که ذهن عدّه از مسلمانان نسبت به بانک‌های اسلامی را مخدوش و در شک و دودلی به سر می‌بردند. این امر موجب شد که اندیشمندان آگاه به مسائل بانکی و اقتصادی، نهادی به نام هیئت شرعی مطرح نمایند و از طریق این نهاد تمام کارکرد بانک‌های اسلامی را رصد نموده و مطابقت آن با موازین شرع را بررسی و در صورت مشاهده هرگونه خلاف شرع آن را به مقام‌های عالی هیئت گزارش نمایند. افزون بر آن، با ایجاد هیئت شرعی در بانک‌ها، ضریب اطمینان مسلمانان سپرده‌گذار نسبت به عملکرد بانک‌ها نیز افزایش یافت و در نهایت باعث رشد و توسعه صنعت بانکداری اسلامی در سطح جهان شد.

۸-۱. جایگاه هیئت شرعی در بانک‌های اسلامی

بانک‌های اسلامی به لحاظ اساسنامه و ساختار متفاوتند. لذا هیئت شرعی در بانک‌های اسلامی نیز از جایگاه واحدی برخوردار نیست. ازاین‌رو می‌توان هیئت شرعی در بانکداری اسلامی را به سه صورت ذیل دسته‌بندی نمود: (محمود البعلی، بی‌تا: ۲۳۹)

- برخی از هیئت‌ها تنها به عدم جواز معاملات ربوی بانک اکتفا می‌کنند بدون توجه به اجرایی شدن این ایده در عمل؛
- برخی دیگر افزون بر تصریح نمودن حرمت معاملات ربوی، مسئولیت اجرایی شدن آن را نیز به عهده می‌گیرند و سعی بر اسلامی شدن عملیات بانکی دارند؛
- دسته سوم هیئت‌های هستند که علاوه بر موارد بالا، به دو امر مهم تصریح دارد:
  - الف. هیئت شرعی باید مطابق قواعد و احکام شرع عمل نماید؛
  - ب. بر نحوه تشکیل هیئت شرعی و طریق عمل آن تأکید دارد.

۹-۱. اهداف هیئت شرعی

- هیئت شرعی در پی تحقق اهداف زیر در بانکداری اسلامی است (محمد، ا.د. و دیگران، بی‌تا: ۲۴؛ القطان، بی‌تا: ۱۰)
۱. بررسی التزام بانک و مؤسسه با احکام و موازین شرع؛
  ۲. ارائه عقود و نمونه‌های شرعی در بانک‌ها؛
  ۳. به‌کارگیری فقه معاملات راجع به مباحث جدید مالی، اقتصاد اسلامی و عملکرد بانک اسلامی؛
  ۴. التزام کارگزاران بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی به احکام شرعی که رعایت آن در فعالیت‌های بانکی واجب است؛
  ۵. قانع ساختن مشتریان بانک و دیگران در خصوص انطباق عملیات بانک با موازین شرع؛
  ۶. تبیین معاملات و فعالیت‌های حلال که بانک به آن اقدام می‌کند و تهیه گزارش در خصوص آن.

۲. تاریخ بانکداری در افغانستان

تا قبل از سال ۱۹۳۱ میلادی هیچ بانکی در افغانستان وجود نداشت و عمدتاً فعالیت‌های بانکی از طریق صرافی‌ها انجام می‌شد؛ اما از سال ۱۹۳۱ فعالیت‌های بانکی در کشور از طریق بانک‌های زیر صورت می‌گرفت:

۲-۱. بانک ملی افغانستان

اولین بانک به نام شرکت سهامی افغان در سال ۱۹۳۱ به ثبت رسید که بعداً به عنوان بانک ملی معرفی شد. این بانک با پیشنهاد عبدالمجید و همکاری دوست محمد خان ایماق و غلام حیدر خان مختار زاده تأسیس و اداره بانک و موافقت دولت، در سال ۱۹۳۴ با سرمایه ۳۵ میلیون افغانی معادل ۳/۵ میلیون دلار آغاز به کار نمود و در سال ۱۹۴۸ بدون تغییر در تعداد سهامداران بانک، سرمایه آن به ۴۵۴ میلیون افغانی معادل ۴۰ میلیون دلار افزایش یافت. بانک ملی در سال‌های ۱۹۳۳-۱۹۴۶ موفق به جذب بخش بزرگ سرمایه خصوصی شد و تقریباً در ۵۰ شرکت سهامی فعال در بخش‌های تجارت و صنعت سرمایه‌گذاری نمودند و سهم داشتند. بانک ملی با ریاست عبدالمجید خان زابلی، افزون بر داشتن انحصاری تمام واردات و صادرات کالاهای اساسی، بر بخش صنایع دولتی و صنایع جدید نیز تسلط یافت. این بانک هرچند به صورت تمام خصوصی فعالیت داشت؛ اما با سرمایه ملی همکاری‌های پرمفعت دوجانبه با خانواده شاهی کشور برقرار کرد؛ به گونه‌ای که برخی از سهامداران آن از اعضای خانواده حاکم بودند. (صدیق، ۱۳۸۰: ۶۴۹-۶۵۰؛ رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۵۵/۵/۳، شماره ۵۹۹، ص ۳-۱۶)

۲-۲. بانک مرکزی افغانستان

در سال ۱۹۳۹ بنا به پیشنهاد عبدالمجید خان، بانک دیگری به نام «د افغانستان بانک» با سرمایه ۲۰۰ میلیون افغانی به حیث بانک مرکزی تأسیس شد و از همین سال سرمایه دولت از بانک ملی به بانک مرکزی منتقل شد و دولت در بانک ملی از سال ۱۹۳۹ به بعد از سهامدار بودن خارج شد (همان). د افغانستان بانک به عنوان

بانک مرکزی عهده‌دار وظایف مهم زیر است: (قانون پول و بانکداری، رسمی جریده، شماره سوم، ۱۳۷۳، ۷-۱۲)

۱. نشر سکه و اسکناس در صورت تصویب شورای عالی بانک مرکزی و تأیید نمایندگان مجلس با دستور رئیس جمهوری؛
۲. نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری؛
۳. تنظیم و تطبیق قوانین مربوط به معاملات پولی و تهیه پول مورد نیاز دولت؛
۴. تنظیم مقررات معاملات طلا و نظارت بر آن؛
۵. تنظیم قوانین مربوط به ارز خارجی و پول رایج کشور؛
۶. تعیین نرخ سپرده و پس اندازهای بانکی؛
۷. تعیین سقف و کف دستمزد بانک‌ها بابت خدمات ارائه شده.

بانک مرکزی افغانستان توسط ارگان‌های زیر مدیریت می‌شود (همان):
شورای عالی بانک، کمیته پول و اعتبارات، هیئت عامل، هیئت نظار و هیئت نظارت بر نشر اسکناس.

۲-۳. پشتنی تجارتی بانک

این بانک در سال ۱۳۳۳ ش. (۱۹۵۵ م) با کمک بانک توسعه زراعت و سایر سازمان‌های دولتی در زمان حکومت ظاهر شاه با سرمایه اولیه ۱۲۰ میلیون افغانی و ۲۲ کارمند آغاز به کار نمود؛ اما در زمان حاکمیت محمد داود خان و تغییر شکل حکومت از سلطنتی به جمهوری، پشتنی تجارتی بانک سهامداران خصوصی خود را از دست داد و در اختیار دولت قرار گرفت. (اساسنامه پشتنی تجارتی بانک، رسمی جریده، ۱۳۵۵/۵/۳، شماره ۶۰۱، ص ۱۹-۳۰)

۲-۴. بانک رهنی و تعمیراتی

این بانک با کمک وزارت دارایی، وزارت کار و امور اجتماعی، اتاق تجارت و بانک ملی افغان به عنوان سهامداران، ابتدا تحت عنوان کسه عمرانی با سرمایه اولیه ۳۰ میلیون افغانی در سال ۱۳۲۶ ش. به منظور ایجاد خانه‌های مدرن و دادن وام در این

جهت به کارمندان دولتی و غیردولتی آغاز به کار نمود؛ اما در سال ۱۳۳۳ ش. به بانک رهنی و تعمیراتی تغییر نام پیدا کرد و بعداً به دلیل عدم اخذ جواز فعالیت مجدد، از سیستم بانکی خارج شد. (شبان، ۱۳۷۵: ۸۶)

۲-۵. بانک انکشاف زراعتی

بانک زراعتی و صنایع روستایی با سرمایه اولیه ۱۵۰ میلیون افغانی به صورت سهامی در سال ۱۳۳۳ ش. به منظور توسعه زراعت، بالا بردن سطح زندگی زارعین، گسترش تولیدات زراعتی و انکشاف صنایع دستی و روستایی تأسیس شد. این بانک در سال ۱۳۴۸ به نام بانک انکشاف زراعتی تغییر نام داد و بعد از ملی شدن بانک‌ها در سال ۱۳۵۵ سرمایه این بانک به ۱۰۰۰ میلیون افغانی افزایش یافت. این بانک به دلیل عدم کسب جواز فعالیت مجدد از سیستم بانکی کشور خارج شد. (همان: ۱۸۶)

۲-۶. بانک انکشاف صنعتی

بانک انکشاف صنعتی به منظور کمک به پروژه‌های صنعتی، تولید مواد زراعتی، استخراج معادن و خدمات مربوط به صنایع در سال ۱۳۴۲ ش. بنا به پیشنهاد وزارت معادن و صنایع تحت نام کسه اعتبارات صنعتی با سرمایه ۲۰۰ میلیون افغانی تأسیس شد که بعد از ده سال به نام بانک انکشاف صنعتی تغییر نام یافت. این بانک به دلیل عدم مطابقت با قانون جدید بانکداری از سیستم بانکی خارج شد. (رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۵۱/۸/۲۹، شماره ۴۰۷۸، ۱؛ عادلی، ۱۳۸۷: ۳۳-۳۴)

۲-۷. بانک انکشاف صادرات

این بانک به صورت سهامی در سال ۱۳۵۵ با سرمایه اولیه ۱۰۰ میلیون افغانی تأسیس شد و هدف آن افزایش صادرات از طریق بهبود کیفیت، ایجاد تنوع در اقلام صادراتی، راه یافتن به بازارهای جدید، تشویق و حمایت تجار صادرکننده بود (همان: ۳۳-۳۴؛ بانک انکشاف صادرات، ۱۳۸۴: ۲۰) به صورت کلی می‌توان گفت که طی این سال‌ها، شش موسسه مالی در افغانستان فعالیت داشتند که عبارتند از: د افغانستان بانک، پشتنی تجارتی بانک، بانک ملی، بانک رهنی، بانک زراعتی و کسه

اعتبارات صنعتی که د افغانستان بانک به عنوان بانک مرکزی عهده دار نشر اسکناس بوده است. (غبار، ۱۳۸۳، ۱: ۲۷)

۳. قانون بانکداری در افغانستان

قانون بانکداری تدوین شده در سال ۱۳۵۴ و ۱۳۷۳ به موارد مهم زیر می‌پردازد: (رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۷۳: ۲۵-۴۰؛ رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۵۴: ۲۵-۳۶)

۱. بانک‌ها در افغانستان از لحاظ ملکیت به سه دسته تقسیم می‌شوند:
  - الف. بانک‌های دولتی ب. بانک‌های خصوصی ج. بانک‌های مختلط
۲. مطابق قانون بانکداری سال ۱۳۷۳ برای تأسیس بانک، حداقل سرمایه اولیه سه میلیارد افغانی باشد؛
۳. بانک‌های تمام و نیمه خصوصی ملزم به ۱۵٪ از سرمایه اولیه نزد بانک مرکزی است؛
۴. اساسنامه و تأسیس بانک در افغانستان بنا به پیشنهاد بانک مرکزی پس از ارزیابی کمیته پول و اعتبار و تأیید شورای عالی بانک مرکزی نافذ است؛
۵. سرمایه بانک‌های دولتی و خصوصی به پول رایج کشور قابل پرداخت است؛
۶. نمایندگی بانک‌های خارجی ملزم به رعایت قانون و مقررات دولت اسلامی افغانستان است؛
۷. بانک‌ها در افغانستان از لحاظ نحوه فعالیت به دودسته بانک‌های تجاری و تخصصی تقسیم شده‌اند؛
۸. خرید سهام و مشارکت در سرمایه یک یا چند شرکت و یا خرید اوراق بهادار داخلی و خارجی به حساب خود مطابق آنچه در اساسنامه تعیین می‌شود، باید صورت گیرد؛
۹. بانک‌های تجاری باید به موارد زیر توجه نمایند:
  - الف. دادن وام، تنزیل اسناد تجاری، معاملات انواع چک، خرید و فروش ارز و نگهداری از اسناد مهم مالی؛
  - ب. انجام امور بانکی مربوط به دولت و مقامات دولتی، فروش اسناد قرضه به

نمایندگی از نهادها؛

ج. صدور ضمانت‌های معاملاتی، خرید و فروش دارایی‌ها و تعمیر آن به منظور کسب سود، تأسیس صندوق‌های تعاونی و انجمن‌های تفریحی برای کارمندان.

۱۰. بانک‌های تخصصی باید به موارد زیر توجه نمایند:

الف. بانک تخصصی می‌تواند در منطقه معین و مشخص اقدام به خرید و فروش اموال منقول و غیرمنقول نماید؛

ب. بانک تخصصی می‌تواند اعتبارات اضافی خود را در بانک مرکزی یا بانک‌های تجاری به صورت حساب جاری یا حساب امانت قرار دهد و همچنین تحت عنوان حساب‌های ذکر شده سپرده می‌پذیرد و اقدام به خرید و فروش ارز می‌نماید؛

ج. سرمایه اولیه بانک تخصصی حداقل باید سی میلیون افغانی باشد.

۱۱. بانک‌ها نباید به موارد زیر اقدام کنند:

الف. بانک‌ها حق ندارند خرید و فروش اموال کنند مگر با موافقت بانک مرکزی؛

ب. بانک‌ها نباید اسرار بانک و مشتریان را بدون حکم رسمی از سوی دادگاه فاش سازند.

۱۲. سال مالی بانک‌ها آغاز و ختم سال هجری شمسی است؛

۱۳. بانک‌ها در پایان سال مالی، ملزم به تهیه گزارش از عملکرد بانکی هستند و هر چهار

ماه یک تراز بانکی تأیید شده به بانک مرکزی می‌بایست ارسال نمایند؛

۱۴. بانک‌ها ملزم به ارسال دو عدد تراز بانکی تأیید شده همراه با گزارش و نظرات هیئت

نظار به اداره مالیات هستند و می‌توانند به منظور اطلاع عموم مردم، از طریق یکی از

روزنامه‌های رسمی کشور منتشر نمایند؛

۱۵. با توجه به موارد مهم زیر، بانک‌ها منحل اعلام می‌شوند:

الف. مجمع عمومی یا شورای عالی بانک تقاضای انحلال نماید؛

ب. بانک بدون دلیل موجه، اگر بیش از یک ماه به فعالیت خود ادامه ندهد؛

ج. بانک مخالف قانون و اساسنامه بانکی عمل نماید یا دولت به لغو آن اقدام

نماید.

۴. بانک‌های فعال در افغانستان

در دو دهه گذشته بانک‌های زیادی وارد فعالیت شدند که به دلیل تحولات اخیر ممکن است برخی از آن‌ها تعلیق یا تعطیل شده‌اند. به صورت کلی بانک‌ها در سه بخش دولتی، خصوصی داخلی و خصوصی خارجی دسته‌بندی می‌شود که به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

۴-۱. بانک‌های تجاری دولتی

بانک‌های تجاری دولتی عبارتند از:

۴-۱-۱. بانک ملی افغان

بانک ملی افغان طبق ماده ۴۶ قانون پول و بانکداری به حیث بانک دولتی مجاز به فعالیت است. این بانک اولین بار به نام شرکت سهامی افغان در سال ۱۹۳۱ به ثبت رسید که بعداً به عنوان بانک ملی افغان معرفی شد. این بانک به منظور تسهیل و توسعه فعالیت‌های تجاری کشور عملیات بانکی را انجام می‌دهد و سرمایه سهامی مجاز بانک (۵۰۰۲۵۴۰۰۰) افغانی است که متعلق به دولت است. بانک در انجام امور زیر از صلاحیت کامل برخوردار است: (رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۵۵/۵/۳: ۶-۳)

۱. دادن وام به واجدین شرایط؛
  ۲. گرفتن اعتبار از خارج طبق قانون پول و بانکداری افغانستان؛
  ۳. قبول سپرده و امانات و تنزیل اسناد تجاری؛
  ۴. ارائه خدمات بانکی در داخل و خارج کشور؛
  ۵. سپرده‌گذاری در بانک‌های داخلی و خارجی و انجام هرگونه معاملات بانکی برای مشتریان در چهارچوب قانون؛
  ۶. صدور انواع ضمانت‌نامه‌ها برای اشخاص حقیقی و حقوقی.
- مدیریت بانک ملی افغان توسط ارگان‌های زیر انجام می‌شود: (همان: ۶-۱۴)
- الف. هیئت‌مدیره؛

ب. هیئت عامل؛

ج. هیئت نظار.

۲-۱-۴. پشتنی بانک

این بانک در سال ۱۳۳۳ ش. به منظور تسهیل و توسعه فعالیت‌های تجاری کشور در زمان سلطنت ظاهرشاه تأسیس شد و امروزه در سطح افغانستان به عنوان یکی از بانک‌های فعال مطرح است و از صلاحیت در انجام امور زیر برخوردار است: (رسمی جریده، وزارت عدلیه، ۱۳۵۵: ۱۹-۳۰)

۱. دادن وام به واجدین شرایط؛

۲. گرفتن اعتبار از خارج طبق قانون پول و بانکداری افغانستان؛

۳. قبول سپرده و امانات و تنزیل اسناد تجاری؛

۴. ارائه خدمات بانکی در داخل و خارج کشور؛

۵. سپرده‌گذاری در بانک‌های داخلی و خارجی و انجام هرگونه معاملات بانکی برای مشتریان در چهارچوب قانون؛

۶. صدور انواع ضمانت‌نامه‌ها برای اشخاص حقیقی و حقوقی.

پشتنی بانک در ساختار شکلی و وظایف آن همانند بانک ملی افغان است. از این رو مدیریت آن توسط ارگان‌های زیر انجام می‌شود:

الف. هیئت‌مدیره

ب. هیئت عامل

ج. هیئت نظار

۲-۴. بانک‌های تجاری خصوصی داخلی

بانک‌های خصوصی داخلی که در افغانستان مشغول فعالیت هستند عبارتند از:

۱-۲-۴. بانک بین‌المللی افغانستان (بانک بین‌المللی افغانستان: <http://www.aib.af>)

AIB:AFGHANISTAN INTERNATIONAL BANK (af)

بانک بین‌المللی افغانستان (ب.ب.ا) اولین بانک داخلی خصوصی است که در

سال ۲۰۰۴م. تأسیس شد. این بانک توانسته است مقام پیشتازترین بانک در بخش بانکداری تجاری کشور را بر اساس شاخص‌های بین‌المللی به‌منظور فراهم نمودن بهترین خدمات بانکداری به مشتریان خویش، کسب نماید. بانک بین‌المللی افغانستان با ۳۲ نمایندگی در سراسر کشور با مرکزیت آن در شهر کابل به فعالیت خود ادامه می‌دهد. سهامداران این بانک عبارتند از ۱. بانک انکشاف آسیایی: AD؛ ۲. گروهی از سرمایه‌گذاران افغانستان؛ ۳. شرکت هورایزن اسوسیتس؛ ۴. شرکت ولتن هولدننگ. بانک بین‌المللی افغانستان به‌صورت زیر به عملیات بانکی می‌پردازد:

۱. تجهیز منابع در قالب حساب جاری، پس‌انداز و حساب طلایی؛
۲. افتتاح حساب جهت انتقال حقوق کارمندان؛
۳. افتتاح حساب برای اندوخته‌های طلا؛
۴. تخصیص منابع در قالب وام‌های کوتاه‌مدت، بلندمدت، اضافه برداشت از حساب Over draft و ارائه انواع کارت‌های اعتباری از قبیل کارت برداشت از موجودی Debit card، دستگاه خودپرداز ATM card و Web surfer card.
۵. جمع‌آوری اسناد واردات/صادرات، ارائه خدمات مالی و صدور انواع ضمانت‌نامه‌های بانکی در این جهت؛
۶. انتقال پول به تمام نقاط کشور؛
۷. انتقال بین‌المللی پول از طریق سیستم SWIFT؛
۸. خرید و فروش ارزهای خارجی.

۲-۲-۴. کابل بانک (کابل بانک: <http://kابلbank.af/dari/html/index.aspx>)

این بانک در ۲۶ ژوئن سال ۲۰۰۴م. در کابل افغانستان تأسیس شد و سرانجام بنا به دلایل زیر:

۱. عدم کنترل صحیح بانک مرکزی افغانستان از کابل بانک؛
۲. خرید املاک و ساختمان‌ها و عدم فروش آن‌ها به قیمت بیشتر از فروش دویی؛
۳. نارضایتی شرکا بین یکدیگر؛
۴. عدم استفاده صحیح از سپرده‌های مردم؛

۵. برداشت‌های بسیار هنگفت سهامداران وعدم بازپرداخت آن به‌طور کامل. در سال ۱۳۸۹ ش. اعلام ورشکستگی نمود و پس از آن، بانک مرکزی افغانستان کنترل آن را به دست گرفته و به مشتریان آن از ادامه کارکرد بانک اطمینان داد. سرانجام در ۲۷ حمل ۱۳۹۰ کابل بانک به بخش خصوصی واگذار شد که اکنون بنام (نوی کابل بانک) یاد می‌شود. نوی کابل بانک با ۱۴۳ شعبه، ۱۹ ولایت افغانستان را تحت پوشش خدماتی قرار داده است. بیشترین نمایندگی (۴۴) آن در شهر کابل و ۹۹ شعبه در دیگر ولایات افغانستان قرار دارد. عملیات بانکی نوی کابل بانک در بخش‌های زیر صورت می‌گیرد:

۱. تجهیز منابع در قالب‌های حساب جاری، حساب پس‌انداز و سپرده ثابت مطابق بانکداری متعارف؛
۲. تجهیز منابع در قالب بانکداری اسلامی از قبیل حساب ودیعه جاری، حساب توفیر، حساب قرض الحسنه، حساب استثمار؛
۳. تخصیص منابع در قالب وام‌های کوتاه‌مدت، بلندمدت، اضافه برداشت از حساب Over draft و ارائه انواع کارت‌های اعتباری از قبیل کارت برداشت از موجودی Debit card، دستگاه خودپرداز card ATM.
۴. انتقال پول از طریق ویسטרن یونین در داخل و خارج کشور؛
۵. ارزیابی و اجرا نمودن چک‌های تمامی بانک‌های معتبر داخلی؛
۶. خدمات بانکی از طریق موبایل و اینترنت که به خدمات ۳۱۳۱ معروف است؛
۷. صدور انواع ضمانت‌نامه‌های بانکی.

۳-۲-۴. عزیزی بانک (www.azizibank.af)

این بانک در ۱۳ ژوئن ۲۰۰۶ م. به‌صورت بانک خصوصی تجاری موفق به کسب مجوز فعالیت از بانک مرکزی افغانستان شد. عزیزی بانک با سرمایه ۶۵/۳۴ میلیون دلار آمریکایی به‌صورت سهامی فعالیت می‌کند و دارای هیئت نظارت متشکل از یک رئیس و ۴ عضو است و همچنین هیئت اداری این بانک متشکل است از رئیس بانک، معاون اجرایی وی، آمر اعتبارات، آمر مالی، آمر عملیاتی، آمر بخش مدیریت

خطر، مدیر ارشد خزانه‌داری، یک مشاور ارشد و آمر بررسی داخلی. عزیزی بانک به صورت زیر به عملیات بانکی می‌پردازد:

۱. تجهیز منابع در قالب حساب‌های جاری، پس‌انداز با نرخ بهره ۶٪، سپرده ثابت آسان (حداقل سپرده ۱۰۰۰۰ افغانی، مدت سپرده یک سال و حداکثر ۵ سال است با نرخ بهره مرکب سالانه)، سپرده ثابت RD (حداقل سپرده ماهانه ۵۰۰ افغانی، مدت سپرده حداقل یک سال و حداکثر ۵ سال است با نرخ بهره مرکب سه ماهه)، سپرده ثابت فلکسی (حداقل سپرده ماهانه ۵۰۰ افغانی، مدت سپرده حداقل سه ماه و حداکثر ۵ سال است با نرخ بهره مرکب سالانه) و قسمت حساب (حسابی است که با قرعه‌کشی به برندگان جوایزی داده می‌شود) صورت می‌گیرد؛

۲. تخصیص منابع در قالب مدت وام (دوره بازپرداخت آن در مدت سه سال یا بیشتر است)، وام تقاضا (دوره بازپرداخت کمتر از سه سال است) و سرمایه‌گذاری در بخش‌های متفاوت مانند زمین، ساخت مسکن، ماشین‌آلات و...

۳. عزیزی بانک خدمات از قبیل انتقال پول در داخل و خارج، نصب دستگاه‌های خودپرداز ATM در مناطق مهم شهری، خدمات بانکی از طریق موبایل، ویس‌ترن یونین به مشتریان خود ارائه می‌کند.

۴-۲-۴. غضنفر بانک (<http://ghazanfarbank.com/dari/Islamicbanking.html>)

غضنفر بانک در ماه مارچ ۲۰۰۹ م. به صورت یک بانک تجاری و سهامی رسماً آغاز به کار نمود. این بانک در بخش تجارت به ویژه در بخش‌های واردات، توزیع نفت و گاز و دیگر بخش‌های مختلف صنعتی نقش مهمی ایفا می‌کند. غضنفر بانک در دو بخش بانکداری عمومی و بانکداری اسلامی فعالیت می‌کند. مدیریت عملیات بانکی این بانک توسط کمیته‌های زیر انجام می‌شود:

کمیته دارایی و سرمایه‌گذاری که از یک رئیس و ۶ عضو تشکیل شده است، کمیته منابع بشری، کمیته بررسی و نظارت، کمیته اعتبارات و کمیته اجرایی. این بانک در بخش بانکداری اسلامی دارای هیئت شرعی با دو عضو است. غضنفر بانک همانند سایر بانک‌ها به عملیات بانکی در بخش‌های تجهیز، تخصیص و ارائه خدمات

می‌پردازد:

۱. تجهیز منابع در قالب‌های حساب جاری و پس‌انداز کوتاه‌مدت و بلندمدت در بخش بانکداری متعارف صورت می‌پذیرد؛
۲. تجهیز منابع به صورت حساب جاری ودیعه و مضاربه در بخش بانکداری اسلامی انجام می‌شود؛
۳. تخصیص منابع به صورت وام‌های بلندمدت، کوتاه‌مدت و اضافه برداشت از حساب به مشتریان پرداخت می‌شود؛
۴. تخصیص منابع در بانکداری اسلامی در قالب مضاربه و مرابحه انجام می‌گیرد؛
۵. غضنفر بانک به صدور اعتبارنامه، انواع ضمانت‌نامه‌های بانکی، خدمات بانکی از طریق موبایل، اینترنت و... می‌پردازد.

۴-۲-۵. افغان یونایتد بانک، میوند بانک و بانک اسلامی

این بانک‌ها نیز موفق به کسب مجوز فعالیت از بانک مرکزی افغانستان شدند و عملاً افغان یونایتد بانک از سال ۱۳۸۶، میوند بانک از سال ۱۳۸۷ و بانک اسلامی از سال ۱۳۸۸ عملیات بانکی را مانند سایر بانک‌ها در سه بخش تجهیز، تخصیص و خدمات آغاز نمودند.

۴-۳. بانک‌های تجاری خارجی در افغانستان

بانک‌های تجاری خارجی که موفق به کسب جواز فعالیت از بانک مرکزی در افغانستان شدند و رسماً فعالیت خود را آغاز کردند عبارتند از: حبیب بانک لمیتد (۱۸ فوریه ۲۰۰۴ م)، نشنل بانک پاکستان (۷ اکتبر ۲۰۰۳ م)، استاندارد چارتر بانک (۲۰ ژانویه ۲۰۰۴ م)، اولین بانک قرضه‌های کوچک: The first Microfinancebank (۱۸ مارچ ۲۰۰۴)، آرین بانک (۲۰۰۴)، پنجاب نشنل بانک (۱۱ می ۲۰۰۳ م)، بانک الفلاح (۴ سپتامبر ۲۰۰۵ م) و برک بانک (۲۸ سپتامبر ۲۰۰۶ م).

۵. هیئت شرعی در بانکداری افغانستان

با توجه به اطلاعات ارائه شده از بانک‌های فعال در افغانستان، می‌توان نتیجه گرفت:

۱. عملیات بیشتر بانک‌های که بر مبنای دینی فعالیت می‌کنند، بدون هیئت شرعی در درون بانک صورت می‌گیرد؛

۲. در این میان تنها غضنفر بانک، عملیات بانکداری اسلامی خود را با تعریف هیئت شرعی با دو عضو در ساختار بانکی بیان داشته است؛ اما هیچ‌گونه توضیحات از نحوه تصمیم‌گیری‌های هیئت شرعی در قبال عملیات بانکی منتشر نکرده است؛

۳. هیئت شرعی در بانکداری افغانستان، فاقد جایگاه یا در سطح مشورتی تنها است؛

۴. افغانستان کشوری است اسلامی و بانکداری در این کشور باید با رعایت موازین شرعی صورت گیرد. رعایت این نکته زمانی محقق می‌شود که هیئت شرعی متناسب برای نظام بانکی در افغانستان الگوسازی شود.

۶. هیئت شرعی پیشنهادی برای بانکداری افغانستان

هیئت شرعی که می‌توان برای نظام بانکداری افغانستان پیشنهاد نمود، می‌بایست یک هیئت شرعی جامع باشد. هیئت شرعی پیشنهادی ترکیبی از دو کمیته است:

۶-۱. کمیته قانون‌گذار

این کمیته خارج از بانک و متشکل از صاحب‌نظران در فقه، حقوق و اقتصاد است. اعضای آن باید ۹ نفر باشند؛ یعنی ۳ نفر متخصص و صاحب‌نظر در فقه با دانش حقوقی و اقتصادی، ۳ نفر متخصص حقوق با دانش فقهی و اقتصادی و ۳ نفر صاحب‌نظر در اقتصاد با دانش فقهی و حقوقی که تمامی اعضا و حقوق آن‌ها باید از سوی شورای اخوت اسلامی تعیین شود. این کمیته عهده‌دار بررسی عملیات بانکی، تطبیق آن‌ها با مبانی دینی و اعمال اصلاحات لازم، طراحی ابزارهای جدید بانکی و تعیین خط‌مشی برای بانک مرکزی و سایر بانک‌ها است.

۶-۱-۱. جلسات کمیته قانون‌گذار

کمیته قانون‌گذار باید هر هفته با اعضای داخلی و بیرونی خود جلسه داشته باشد و هر شش ماه یک‌بار با تمام اعضای خود، رئیس بانک مرکزی و اعضای هیئت‌مدیره بانک‌ها تشکیل جلسه داده و به امورات بانکی بپردازند؛ اما برخی مسائل، زمان

زیادی را برای بحث نیاز دارد و گاهی ممکن است جلسات فوق‌العاده دایر شود.

۶-۱-۲. وظایف کمیته قانون‌گذار

این کمیته دارای وظایف علمی و اجرای است که به توضیح اهم آن‌ها پرداخته می‌شود:

الف. وظایف علمی: کمیته قانون‌گذار وظایف علمی ذیل را به عهده دارد:

۱. اصالت دادن به فقه اسلامی؛ یعنی انطباق معاملات بانکی با قوانین شرع، معیار قانون‌گذاری است؛

۲. فتوا؛ یعنی اعضای کمیته توانایی استنباط حکم شرعی از منابع دینی داشته باشند تا در صورت لزوم بر انجام یا ترک معامله حکم نمایند؛

۳. ارائه سیمینارها، کنفرانس‌ها و تحقیقات علمی به‌منظور توسعه و تقویت بانکداری اسلامی؛

۴. انتشار فعالیت‌های کمیته قانون‌گذاری در قالب کتاب، خبرنامه، سایت، مجله و...

ب. وظایف عملی: وظایف عملی کمیته قانون‌گذاری را می‌توان در سه مرحله بیان کرد:

مرحله اول، قبل از اجرا: این کمیته قبل از اقدام بانک به اجرایی شدن یک پروژه، عهده‌دار مسائل مهم زیر است:

۱. توجه به احکام دین در تنظیم لایحه‌ها، اساسنامه و قراردادها؛

۲. طراحی ابزارهای کارا و شرعی در خصوص حساب‌های بانکی، خدمات بانکی، سیاست‌ها و ترازنامه بانکی؛

۳. بررسی پیشنهادهای به‌منظور سرمایه‌گذاری جدید؛

۴. تدوین قوانین لازم به‌منظور تعامل با بانک‌های متعارف؛

۵. بررسی و ارزیابی گزارش‌های دوره.

مرحله دوم، در حین اجرا: کمیته قانون‌گذار دارای وظایف زیر در حین اجرا است:

۱. اظهارنظر در خصوص معاملات که از سوی بانک صورت می‌گیرد؛

۲. بررسی تمام مراحل سرمایه‌گذاری و انطباق آن با موازین شرع؛
۳. موافقت کمیته بر اتمام پروژه‌های سرمایه‌گذاری قبل از اتخاذ تصمیم نهایی در اجرا؛
۴. رسیدگی سریع به شکایات و اتخاذ تصمیم در حین اجرا؛
۵. تصمیم بر توقف فعالیت‌هایی که باعث انحراف از اهداف بانک اسلامی در حین اجرا می‌شود؛

مرحله سوم، بعد از اجرا: کمیته قانون‌گذار وظایف زیر را بعد از اجرا به عهده دارد:

۱. اطلاع از ترازنامه عمومی و گزارش حسابداری؛
۲. بررسی گزارش‌های نظارتی بانک مرکزی از عملکرد بانک و تطبیق آن با گزارش کمیته نظارت و پیگیری؛
۳. رسیدگی به تخلفات بانکی که از سوی کمیته نظارت گزارش شده است و اخطار در جهت اصلاحات آن؛
۴. بررسی و ارائه راهکار برای حل مشکل پرداخت‌های معوقه؛
۵. مشارکت کمیته در حل نزاع میان بانک و دیگران.

۲-۶. کمیته نظارت و پیگیری

این کمیته در درون بانک‌ها به‌عنوان یک نهاد رسمی فعالیت می‌کند و متشکل از ۳ عضو است که از سوی کمیته قانون‌گذار تعیین می‌شود. هریک از اعضای این کمیته حداقل در یکی از سه رشته فقه، حقوق و اقتصاد باید متخصص باشد. این کمیته عهده‌دار تبیین مصوبات کمیته مرجع به هیئت‌مدیره و مجمع عمومی، بررسی عملیات بانکی و تطبیق آن‌ها با مصوبات، تهیه گزارش از نحوه اجرای قوانین اصلاح شده بانک و میزان تخلفات و ارجاع آن به کمیته مرجع است.

۱-۲-۶. وظایف کمیته نظارت و پیگیری

این کمیته نیز دارای وظایفی است که مهم‌ترین آن عبارتند از:

۱. پیگیری اجرای فتاوا و توصیه‌های کمیته قانون‌گذار؛
۲. بررسی و نظارت بر تمام رفتارها، عملکردها، عقود، اساسنامه‌ها و قوانین و

دستورالعمل‌های بانکی و ارائه گزارش از میزان انطباق آن با موازین شرع به کمیته قانون‌گذار؛

۳. تهیه برنامه‌های آموزشی (سیمینارها، کنفرانس‌ها و دوره‌های آموزشی و ...) برای کارکنان و مشتریان بانک؛

۴. لغو و یا جلوگیری از هر فعالیتی که مخالف مصوبات صریح کمیته قانون‌گذار باشد؛

۵. همکاری با تمام نهادهای مرتبط داخل بانک؛

۷. ارزیابی هیئت شرعی پیشنهادی

هیئت شرعی پیشنهادی برای بانکداری افغانستان به دلایل زیر با شرایط کشور سازگار است:

۱. اولاً هیئت شرعی پیشنهادی مستقل از بانک مرکزی است و ثانیاً خالی از تعارض در عملکرد است؛

۲. اعضای این هیئت تنها از سوی شورای اخوت اسلامی تعیین می‌شود نه از نهادهای دیگر؛ لذا از استقلال در رأی برخوردار است و در اظهارنظرهای شرعی تحت تأثیر هیچ نهادی نیست؛

۳. هیئت شرعی پیشنهادی با دولت و بانک مرکزی همکاری جدی دارد؛ یعنی این هیئت با دولت و بانک مرکزی در جهت همسو ساختن سیاست‌های پولی و مالی با مبانی دین اسلام همکاری می‌نماید به گونه‌ای که بانک مرکزی ملزم به تشکیل کمیته نظارت و پیگیری از سوی کمیته قانون‌گذار است تا تمامی سیاست‌ها و فعالیت‌های بانک مرکزی بر مبنای آموزه‌های دینی تبیین گردد؛

۴. هیئت شرعی پیشنهادی ترکیبی از دو کمیته است که اعضای کمیته قانون‌گذار از سوی شورای اخوت اسلامی تعیین و سپس با همکاری شورا، کمیته نظارت و پیگیری در تمامی بانک‌ها تشکیل می‌گردد و بانک‌ها و نهادهای مالی ملزم به داشتن این کمیته است. کمیته قانون‌گذار دارای اختیارات مشورتی، نظارتی و اجرایی است؛ اما کمیته نظارت از اختیارات مشورتی و نظارتی برخوردار است؛

۵. از آنجاکه اعضای کمیته نظارت و پیگیری هر بانک حق فعالیت در دیگر بانک‌ها را ندارد؛ تعارض در عملکرد آن‌ها نیز وجود ندارد.

جدول ۱: ارزیابی هیئت شرعی پیشنهادی بر اساس معیارهای پنج‌گانه

هیئت شرعی پیشنهادی برای بانکداری افغانستان	استقلال و عدم استقلال	مرجع تعیین‌کننده اعضای هیئت شرعی	اختیارات هیئت شرعی (مشورتی، نظارتی و اجرایی)	اجباری یا اختیاری بودن	تعارض در عملکرد هیئت شرعی
کمیته قانون‌گذار	استقلال دارد	شورای اخوت اسلامی	مشورتی، نظارتی و اجرایی	اختیاری	تعارض وجود ندارد
کمیته نظارت و پیگیری	وابسته به کمیته قانون‌گذار	کمیته قانون‌گذار با همکاری شورا	مشورتی و نظارتی	اجباری	//////

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، با موضوع بررسی ضرورت هیئت شرعی در بانکداری افغانستان ابتدا به سیر تاریخی بانک و بانکداری در افغانستان پرداخت که اولین بانک به نام شرکت سهامی افغان در سال ۱۹۳۱ به ثبت رسید که بعداً به عنوان بانک ملی معرفی شد. در سال ۱۹۳۹ میلادی «د افغانستان بانک» با سرمایه ۲۰۰ میلیون افغانی به حیث بانک مرکزی تأسیس شد و همچنین بانک‌های دیگری مانند پشتنی تجارتی بانک، بانک رهنی و تعمیراتی، بانک انکشاف زراعتی، بانک انکشاف صنعتی و بانک انکشاف صادرات نیز به فعالیت ادامه دادند که بانک‌های فعال و موجود در افغانستان امروزی را می‌شود در سه دسته تقسیم‌بندی نمود:

الف. بانک‌های تجاری دولتی

ب. بانک‌های تجاری خصوصی داخلی

ج. بانک‌های تجاری خارجی در افغانستان

پس از بررسی بانک و نظام بانکی در افغانستان به این نتیجه رسیدیم که بیشتر بانک‌ها از سیستم بانکداری متعارف عمل می‌کنند و فاقد هیئت شرعی هستند. از این‌روی هیئت شرعی که ترکیبی از دو کمیته قانون‌گذار، نظارت و پیگیری است به‌عنوان یک ضرورت پیشنهاد شد. شرایط اعتقادی و فرهنگی جامعه افغانستان بر ضرورت ایجاد هیئت شرعی تأکید دارد؛ زیرا اولاً مراد از هیئت شرعی گروه سازمان‌یافته از افراد دارای دانش اقتصادی، بانکی، فقهی و حقوقی است که به بررسی و انطباق عملکرد بانک با احکام اسلامی می‌پردازد و در صورت لزوم به ایجاد ابزارهای جایگزین شرعی و ارائه فتاوی مورد نیاز اقدام می‌کند. ثانیاً آثار و نتایج هیئت شرعی در نظام بانکداری از قبیل ارتقای سطح اعتماد عمومی، کاهش ریسک شریعت، نهادینه شدن ابزارهای مالی، کارایی و کارآمدی بانک‌ها را تقویت می‌کند. ثالثاً هیئت شرعی پیشنهادی دارای استقلال و عدم تعارض در عملکرد است.

فهرست منابع

۱. مجمع الفقه الاسلامی الدولي، (بی تا)، الاسلامیه: اهمیتها، شروطها و طریقہ عملها، الدورہ التاسعہ عشرہ، امارہ الشارقه دولہ الامارات العربیہ المتحدہ.
۲. انوری، حسن، (۱۳۸۵)، فرهنگ فشرده سخن، چاپ سوم، تهران: نشر سخن.
۳. خلعتبری، فیروزہ، (۱۳۷۱)، مجموعه مفاهیم پولی، بانکی و بین المللی، چاپ اول، تهران: شرکت افست.
۴. دولت آبادی، بصیر احمد، (۱۳۸۲)، شناسنامه افغانستان، چاپ دوم، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۵. السید العوضی، أ.د رفعت، علی جمعه، محمد، (۱۴۳۰ق)، موسوعة الاقتصاد الاسلامی فی المصارف والنقود والاسواق المالیه، الطبعة الاولى، القاهرة: دارالسلام.
۶. شبان، محمد انور، (۱۳۷۵)، امکانات استفاده از نظریات و سیاست پول و بانکداری در افغانستان، پیشاور: بی نا.
۷. الشریف، محمد عبد الغفار، (بی تا)، الرقابہ الشرعیه علی المصارف والشركات المالیه الاسلامیه، طبعہ تمهیدیه، بی جا: بی نا.
۸. صدر، محمدباقر، (۱۳۸۸)، بانک بدون ربا در اسلام، (ترجمہ: سید یحیی علوی)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۸
۹. صدری افشار، غلامحسین، حکمی، نسرین، حکمی، نسترن، (۱۳۸۸)، فرهنگ معاصر، تهران: بی نا.
۱۰. صدیق، میر محمد، (۱۳۸۰)، افغانستان در پنج قرن اخیر، چاپ اول، قم: دار التفسیر.
۱۱. عادل، اسحاق، (۱۳۸۷)، بررسی فقهی بانکداری افغانستان و ارائه الگوی جایگزین متناسب با فقه اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد، قم: جامعہ المصطفی العالمیه.
۱۲. العجلونی، محمد محمود، (۱۴۲۹ق)، البنوك الاسلامیه: احکامها و مبادئها و تطبیقاتها المصرفیه، الطبعة الاولى، عمان، دارالمسیرہ للنشر و التوزیع.

۱۳. القطان، علی، امین، محمد، (۱۴۲۵ق)، *الرقابه الشرعيه الفعاله فى المصارف الاسلاميه*، طبعه تمهيديه، المؤتمر العالمى الثالث لاقتصاد الاسلامى، مكة المكرمة: جامعة ام القرى.
۱۴. على آبادى، عليرضا، افغانستان، چاپ دوم، تهران، وزارت امور خارجه، مؤسسه چاپ و انتشارات،
۱۵. غبار، مير غلام محمد، (۱۳۸۳)، *افغانستان در مسير تاريخ*، چاپ اول، تهران: نشر جمهورى.
۱۶. فرجى، يوسف، (۱۳۸۶)، *پول، ارز و بانکدارى*، چاپ دهم، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانى وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌هاى بازرگانى.
۱۷. فياض، محمد اسحاق، (۱۳۸۹)، *بانک از نگاه اسلام*، (ترجمه: محمد جواد برهانى)، چاپ اول، قم: کتاب بوستان.
۱۸. مجتهد، احمد، حسن زاده، على، (۱۳۸۷)، *پول و بانکدارى و نهادهای مالی*، چاپ دوم، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
۱۹. موسویان، سيد عباس، (۱۳۸۶)، *بانکدارى اسلامى*، چاپ پنجم، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
۲۰. هرورانی، حسين، زهتابیان، مصطفى، (۱۳۸۹) *نقدی بر بانکدارى اسلامى* (مطالعه آن در ایران و سایر کشورها و ارائه راهکارها و آینده آن)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲۱. يوسفی، احمد علی، (بی تا)، *تاریخچه و سیر تحولات بانکدارى*، فصلنامه علمى پژوهشى اقتصاد اسلامى، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامى، ش ۲.
۲۲. اساسنامه ها و سایت ها
۲۳. اساسنامه بانک ملی افغان، رسمى جريده، وزارت عدليه، ۱۳۵۵/۵/۳، شماره ۳۴۵
۲۴. اساسنامه پشتتني بانک، رسمى جريده، وزارت عدليه، ۱۳۵۵/۵/۳،
۲۵. افغان يونایتد بانک: www.aub.af

۲۶. باختر بانک: www.bakhtarbank.com.
۲۷. بانک بین‌المللی افغانستان: <http://www.aib.af>.
۲۸. بانک ملی افغان
۲۹. بانک انکشاف صادرات، راپور فعالیت مالی سال ۱۳۸۳، کابل، ۱۳۸۴
۳۰. پشتنی بانک www.pashtanybank.com
۳۱. حسینی، قنبر علی، تاریخچه بانکداری در افغانستان: <http://rastgaran.persianblog.ir>
۳۲. عزیزی بانک: www.azizibank.af
۳۳. غضنفر بانک، <http://ghazanfarbank.com/dari/Islamicbanking.html>
۳۴. قانون پول و بانکداری افغانستان، رسمی جریده، وزارت عدلیه، شماره ۵۴۳، سال ۱۳۵۴.
۳۵. قانون پول و بانکداری دولت اسلامی افغانستان، رسمی جریده، وزارت عدلیه، شماره سوم ۱۶ عقرب ۱۳۷۳، نمبر مسلسل.
۳۶. قانون پول و بانکداری دولت اسلامی افغانستان، وزارت عدلیه، رسمی جریده، شماره سوم ۱۶ عقرب ۱۳۷۳، نمبر مسلسل ۷۷۰.
۳۷. کابل بانک: <http://kabulbank.af/dari/html/index.aspx>
۳۸. مقررات قروض بانک انکشاف صنعتی افغانستان، رسمی جریده، وزارت عدلیه، شماره ۴۰۷۸، ۱۳۵۱/۸/۲۹
۳۹. میوند بانک: maiwandbank.com.

